Борець козацької держави,
Старий Мазепа умирав [5, 161].

Цей опис вмираючого безпомічного, хворого гетьмана контрастний до образу заможного, статного, величного Мазепи. У поезії Яра Славутича на смертному одрі Мазепа закликає своїх соратників та нащадків завзято боротися з Москвою, як Богдан Хмельницький боровся з Польщею. У заповіті гетьмана поет розгорнув тему патріотичного служіння Вітчизні:

На слугування Україні
Своє життя, свої думки,
Душі буяння, гнів палкий, –
Усе віддати *ви повинні*… [5, 161], –

у цих словах заповіт Мазепи прийдешнім поколінням. Характеризуючи Мазепу саме як патріота своєї країни, сенс його заповіту, Яр Славутич вводить у текст вірша образ вогню – свічі, що інтерпретована як ознака ритуалу і як символ чину:

Та дві свічі у головах
Палали владно, як багаття,
Немов незгашене завзяття
В полтавській битві на степах [5, 161].

У той же час образ вогню постає як символ народного патріотичного духу, готовності народу до боротьби за свободу, а образ Івана Мазепи інтерпретується як уособлення духовного поводиря народу, що поглиблюється через зіставлення його поряд із образом Богдана Хмельницького.

У художній інтерпретації Яра Славутича образ Івана Мазепи співвідноситься з історичною дійсністю. Гетьман постає як визначний державний діяч, що керувався ідеєю об'єднання українських земель, намагався вивільнити рідну країну з-під влади російського царату, як духовний поводир народу. У поетичній творчості Яра Славутича увага зосереджена на поетичній фіксації найважливіших моментів життя Івана Мазепи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Долинська С. Історизм і історіософія Яра Славутича / С.Долинська // Визвольний шлях. – 2006. – Вересень. – С. 52-59.
2. Костомаров М. Галерея портретів [Біогр. нариси] / М.І.Костомаров. – К.: Веселка, 1993. – 36 с.
3. Полонська-Василенко Н. Історія України: У 2 т. / Н.В.Полонська-Василенко. – К.: Либідь, 1995. – Т. 2: Від середини XVII століття до 1923 року. – 608 с.
4. Розумний Я. Батьківщина в поезії Яра Славутича / Я.Розумний. – К.: Вид. дім "Києво-Могилянська академія", 2009. – 179 с.
5. Славутич Яр. Твори: У 5 т. / Яр Славутич. – К.: Дніпро, Едмонтон: Славута, 1998. – Т. 1: Поезії (1937–1997). – 470 с.
6. Смолій В. Іван Мазепа / В.Смолій // Історія України в особах: IX– XVIII ст. – К.: Україна, 1993. – 396 с.

УДК 821. 161.2: 82-311.1

ІНДИВІДУАЛІЗМ ЯК СКЛАДОВА ЕТНОПСИХОЛОГІЧНОГО КОДУ В РОМАНІ Л.КОНОНОВИЧА "ТЕМА ДЛЯ МЕДИТАЦІЇ"

Ніколаєнко В.М., к. філол. н., доцент, Башук Н.А., здобувач

Запорізький національний університет

Стаття присвячена дослідженню індивідуалістичних поведінкових стратегій персонажів у романі Л.Кононовича "Тема для медитації". Проблема розробляється в етнопсихологічному контексті, оскільки, на думку більшості теоретиків етнопсихології, саме індивідуалізм є домінуючою рисою українського національного характеру.

Ключові слова: етнопсихологія, ментальність, індивідуалізм, соціальний інстинкт, глосарій, екзистенціалізм.

Николаенко В.Н., Башук Н.А. ИНДИВИДУАЛИЗМ КАК СОСТАВЛЯЮЩАЯ ЭТНОПСИХОЛОГИЧЕСКОГО КОДА В РОМАНЕ Л.КОНОНОВИЧА "ТЕМА ДЛЯ МЕДИТАЦИИ" / Запорожский национальный университет, Украина.

Статья посвящена исследованию индивидуалистических поведенческих стратегий персонажей в романе Л.Кононовича "Тема для медитации". Проблема разрабатывается в этнопсихологическом контексте, поскольку, согласно мнению большинства теоретиков этнопсихологии, именно индивидуализм является доминирующей чертой украинского национального характера.

Ключевые слова: етнопсихология, ментальность индивидуализм, социальный инстинкт, глосарий, экзистенциализм.

Nikolayenko V.N., Bashuk N.A. INDIVIDUALISM AS A PART OF ETHNOPSICHOLOGIC KODE IN THE NOVEL "THEME FOR MEDITATION" BY L. KONONOVICH / Zaporizhzhya National University, Ukraine.

This article explore individual behavior of persons in the novel "Theme for meditation" by L.Kononovych. The problem is being discove in the context of ethnopsichology, becouse etnophsiholgy of indsvsdualism is the main feature of Ucrainian national character by the mind of scientist.

The main words: ethnophsichology, menthal mind, indsvsdualism, social instinct, glossary, existentialism.

Етнопсихологічний підхід у дослідженні "Теми для медитації" є методологічно виправданим, оскільки поведінкові стратегії, роздуми та переживання персонажів у романі нерідко вмотивовуються особливостями національної психології українця.

Пропонована стаття є спробою аналізу індивідуалістичних механізмів поведінки персонажів у етнопсихологічному контексті.

Творчість Л.Кононовича є малодослідженою сторінкою сучасної української літератури, а проблема індивідуалізму як складова етнопсихологічного коду на матеріалі роману "Тема для медитації" стала об'єктом дослідження вперше.

У ході дослідження автори активно послуговувалися теоретичними працями з української етнопсихології М.Костомарова [1], І.Мейжис [2], В.Яніва [3] та інших.

Метою дослідження є аналіз індивідуалістичних рис поведінки центральних персонажів роману в контексті української етнопсихології.

Тема перетворень на селі в радянську епоху розроблена в романі особливо докладно. Її осмислення відбувається в контексті традиційних етнопсихологічних стереотипів і пов’язане з індивідуалістичними ментальними особливостями українців.

Доцільність етнопсихологічного підходу в дослідженні індивідуалістичних рис ментальності українців на матеріалі роману Л.Кононовича "Тема для медитації" є безумовною, оскільки автор репрезентує загальнонаціональну оцінку колгоспного ладу, на що вказує введення у структуру роману численних зразків антирадянського фольклору.

Ще М.Костомаров у статті "Дві російські народності" відзначав індивідуалізм як домінуючу рису українського національного характеру, яка є ключем до розуміння численних процесів на різних рівнях народного життя [1].

Уперше чіткий розподіл культурних спільнот на колективістські та індивідуалістичні провів Г.Лебон у книзі "Психологія соціалізму" (1908 р.). Учений відзначав, що всі теорії суспільного ладу, при очевидній різниці між ними, можуть бути зведені до двох взаємно протилежних принципів: індивідуалізму й колективізму. Л.Лебон також відзначає колективістську психологію так званих східних цивілізацій та індивідуалізм західних [4].

На думку І.Мейжис, українська етнопсихологія поєднує риси колективістської та індивідуалістичної культур. Колективізм українців знаходить вияву традиції згуртування людей у громади різних типів. Проте перебування у складі громади не передбачало відмови від володіння приватною власністю. Отже, громада, як форма соціальної організації, швидше є виявом демократичних тенденцій української національної психології [2].

Український колективізм у контексті психологічних особливостей європейської цивілізації розглядає В.Янів, протиставляючи індивідуалістичний Захід колективістському Сходу. Росія, на думку вченого, належить до числа східних цивілізацій, органічною рисою менталітету яких є колективізм.

Комунізм, як політична ідеологія, формується та активно приживається саме в умовах східної психологічної моделі, адже "…культури з колективістичними світоглядами мають нахил до спільного господарювання, без розмежування приватної власності…" [3, 174].

Індивідуалізм, за твердженням В.Яніва, має коріння в інших соціальних інстинктах, притаманних українській нації. Йдеться про слабкий вияв інстинкту підпорядкування, проблему невизнання авторитетів та, як наслідок, зростання інстинкту самопіднесення.

Учений відзначає певну "недорозвиненість" українського індивідуалізму, основною сферою якого залишається сільське господарство, приватна власність різних типів, у той час як індивідуалізм західноєвропейців, що ґрунтується на іншій світоглядно-релігійній (католицькій, протестантській) традиції, знаходить найяскравіше втілення у суспільно-політичних справах.

Саме тому впровадження колгоспного способу організації сільського господарювання в Україні зазнало трагічних наслідків.

Отже, більшість дослідників етнопсихології українців відзначають індивідуалізм як одну з генетично укорінених рис національного характеру. Недоцільність кваліфікації індивідуалізму в контексті національно-характеротворчих рис відзначає І.Кривонос. На думку, дослідниці індивідуалізм належить до числа особистісних характерологічних модифікацій [5, 120].

Роман Л.Кононовича "Тема для медитації", за словами самого автора, був спробою створення постмодерного національного епосу, що зумовило масштабне відтворення в межах аналізованого тексту численних етнопсихологічних стратегій українців.

Проблема колективізму у творі розроблена в контексті історії впровадження колгоспного ладу на українському ґрунті.

Значної уваги в романі приділено осмисленню трагедії голодомору 1932-1933 років. Звернення до цієї сторінки вітчизняної історії пов’язане із прагненням автора ілюструвати тезу про неспроможність реалізації на українських теренах будь-яких форм колективного господарювання чи власності.

У романі чітко простежуються дві моделі українського індивідуалізму: перша репрезентована представниками покоління, яке пережило голод 1932-1933 років, а друга – післявоєнним поколінням.

Своєрідною ілюстрацією концепції В.Яніва про виключно майновий характер українського індивідуалізму є образи представників старшого покоління: баба Чакунка, Лепестина. Ці персонажі демонструють ненависть щодо тих виявів комуністичного ладу, які стосуються колективізації на селі, реквізиційних акцій. Проблеми політичного характеру чи можливість протесту не є предметом їх розмірковувань. Промовистою з цього приводу є картина розкуркулення Чакунчиної сім’ї: "... а як їх куркулили, то вона з кожним закутком і з кожнісінькою худобиною прощалася… Ото стане перед піччю, вклониться та й промовляє: "Дякуємо тобі, пече, годувальнице наша, що хліб пекла високий да пишний!" І до корови підійде, то ще нижче схилиться: "Дякуємо й тобі, паніматко, що життя наше на світі держала й до чорної години догодувала – більше годувати не будеш!" А посеред надвір'я вийшла… перехрестилася тричі, та в пояс уклонилася, та й мовить: "Дякуємо тобі, хато, і вам, двері тисовії, й вам, поріженьки дубовії, хатній, сінний, комірний і стайняний, і тобі дякуємо, хазяїне домовик, – за те, що терпіли нас, і служили нам, і добром дарували... більше ж у сьому місці добра не буде нікому!" [6, 47].

Спадкоємна відьма баба Чакунка все ж мститься сільським комуністам за свій рід, більшість представників якого загинуло під час голодомору, здійснюючи магічні обряди, спрямовані на смерть цих людей. Проте, говорити про відкритий політичний протест тут недоречно, оскільки йдеться виключно про помсту за визначену кривду конкретним людям.

Індивідуалізм, який виходить за межі майнових питань демонструють у романі три персонажі: Юр (чоловік Чакунки), Юр (її онук) та Леляна.

Перший із названих персонажів є представником покоління, яке пережило колективізацію та голодомор. Після розкуркулення сім’ї Юр стає народним месником, який у складі загону отамана Лелюха здійснює розбійницькі напади на активістів. Проте, автор ставить акцент на нетиповості подібного протесту для представників цього покоління. Коли онук Юра (не випадково наділений таким же ім’ям) розпитує в баби Лепестини, очевидця подій тих років, про долю діда, та відзначає, що з їхнього села ніхто більше не зголосився йти до загону Лелюха аби відкрито мститися активістам за кривди. Лінію дідової поведінки продовжує Юр, індивідуалізм якого можна назвати екзистенційним.

Роман Л.Кононовича "Тема для медитації" тісно пов’язаний із екзистенційною філософською традицією. Головним носієм та речником ідей екзистенціалізму в творі є онук баби Чакунки Юр. Він, хоча й успадковує від діда загальну модель бунтарської поведінки, проте демонструє якісно новий тип протесту, який ґрунтується на глибоких політичних, історичних, філософських знаннях.

Роздуми персонажа, позначені екзистенційною проблематикою, репрезентовані окремими текстами, вміщеними під загальною назвою "глосарій".

Виявом екзистенційно-індивідуалістичних тенденцій у роздумах Юра слід вважати лише глосарії, вміщені в другій половині роману: вони мають яскраво виражений публіцистичний характер і пов'язані з проблемами джерел походження комунізму, сенсу людського життя, феномену смерті. Глосарії першої половини твору виголошує спадкоємна відьма баба Чакунка – це автентичні зразки української вербальної магії.

Екзистенційна основа глосаріїв у другій половині роману зумовлена дискурсом шістдесятництва, масштабно репрезентованим у творі. Генетичний зв'язок українського дисидентського руху зі світовою екзистенційною традицією відзначає О.Пахльовська: "Бунт шістдесятників – це екзистенційний бунт, вписаний у перспективу "філософського напруження" Європи повоєнного часу. Шістдесятництво сягає своїм корінням філософії екзистенціалізму, насамперед у його французькому варіанті" (Г.Марсель, Ж.-П.Сартр, А.Камю, М.Мерло-Попті, С.де Бовуар, А.Сент-Екзюпері, Е.Іонеско) [7, 88].

Заперечення центральним персонажем твору Юром комунізму як ідеології, заснованої на колективістських механізмах поведінки формується протягом усього життя: дитяча нетерпимість до радянського режиму зароджується під впливом розповідей баби Чакунки про розкуркулення, колективізацію та голодомори, у зрілому віці відбувається еволюція переконань під безпосереднім впливом дисидентського руху в Україні в 60-х роках ХХ століття, учасником якого стає Юр. Тож інтертекстуальність роману, джерелом якої стають уривки творів поетів-шістдесятників, фрагменти тогочасного самвидаву, доцільно розглядати не лише як засіб творення атмосфери 60-х років – тла численних сюжетних колізій, а й як засіб обґрунтування наявності джерельної бази формування якісно нового типу українського індивідуалізму, який виходить за межі господарсько-майнової проблематики, сягаючи питань громадсько-політичного, культурного, релігійного, соціального аспектів життя української нації. Умовою формування індивідуаліста нового типу автор вбачає наявність вироблених із дитинства стійких національно-релігійних цінностей та інтенсивний інтелектуальний розвиток у зрілому віці.

Екзистенційне коріння в романі має проблема справедивості, яка реалізується в образі Юра-молодшого. Повернення до рідного села наприкінці життя пов'язане не стільки з бажанням помститися, скільки з прагненням відновлення історичної справедливості: Юр прагне з'ясувати, хто зрадив його діда, віддавши на страту комуністам.

Згідно філософських засад екзистенціалізму, відчуття справедливості в житті людини пов'язане з усвідомленням рівня гармонійності світу, "...визначає рівень екзистенційної тривожності" [2, 47]. На думку І.Мейжис, потяг до справедливості та пов'язаний із її порушенням рівень психологічної тривожності є характерною етнопсихологічною рисою українців.

Центральний персонаж роману Л.Кононовича транслює найбільш яскраві етнопсихологічні механізми українців, а тому гармонійне життя стає для нього можливим тільки після відновлення історичної справедливості.

Реалізація проблеми українського індивідуалізму в творі відбувається шляхом розкриття кількох складників цієї риси національного характеру. Окремі персонажі роману Л.Кононовича ще раз виразно ілюструють теорію В.Яніва, про яку вже йшлося вище. Слабко виражений соціальний інстинкт підпорядкування реалізується, здебільшого, в громадсько-політичній сфері життя і виявляється в схильності до бунту проти необхідності підкорятися (підпорядковуватися) виробленим у зв'язку із цим нормам. Автор теорії про слабкий інстинкт підпорядкування як джерело українського індивідуалізму В.Янів вдається до ілюстрування її прикладами вітчизняної історії: "… в Україні появляється тенденція до необмеженого індивідуалізму як вияву небажання визнавати провідну роль одиниці, групи чи інституції (різкий індивідуалізм). Брак підпорядкування меншою мірою проявлявся за часів державності (княжа держава)… Слабше виявляється інстинкт підпорядкування в часи розпаду княжої держави і згодом у часи козаччини, що можна вважати наслідком недержавного життя. Так в Україні не прищеплюється ні ідеал монархії, ні церковної ієрархічності, незважаючи на те, що обидва принципи в той час були панівні в світі" [3, 227].

Тенденція до небажання підпорядковуватися існуючим нормам громадсько-політичного життя простежується в лінії поведінки двох персонажів "Теми для медитації" – Юра та його діда.

Юр-старший вступає до повстанчого загону аби уникнути необхідності жити згідно вироблених радянською владою планів та норм. Перебуваючи у складі повстанчого загону, він чинить криваву розправу не лише над безпосередніми виконавцями політики Радянського режиму, але й над комсомольцями, незалежно від віку та статі жертв: "…діда… повезли в город, щоб судити!.. Бо в Петлюри служив колись! Правда, так і не довезли – по дорозі він обох чатових задушив і з їхнім оружжям утік... Ой, полювали ж на нього, ой полювали! Він же ж як почав цих чортів червонопузих убивати... в Китайгороді голову колгоспу застрілив, під Жорнівкою зарізав бригадира, в полі коло Морозівки поклав двох активістів..." [6, 41].

Незбагненний зв'язок із долею діда відчуває Юр-молодший, який демонструє, як зазначалось, якісно новий тип поведінки, пов'язаної з небажанням підпорядковуватися нормам радянського життя.

Автор акцентує увагу на захопленні темою Гайдамаччини, яке виникає в Юра ще в дитинстві й та проходить крізь усе життя. Перші поетичні спроби персонажа пов'язані саме з темою Коліївщини, яку він розглядає як найбільш вдалий досвід відстоювання національних прав та свобод.

Ідея Юрової поезії пов'язана із необхідністю піднесення гайдамацького руху до рівня ідеальної форми національно-визвольної боротьби з можливістю наслідування її досвіду на сучасному для персонажа етапі історії України. Проте в зрілому віці Юр незмінно транслює якісно відмінну від дідової лінію поведінки: його дії не пов'язані з бажанням мститися усім комуністам загалом – його діяльність має підпільний характер, а не виразно демонстративний, як дідова. Юр є представником освіченого прогресивного покоління. Він, хоча й не приховує захоплення дідовим месництвом, проте усвідомлює необхідність розхитування і знищення самого політичного режиму, а не окремих виконавців його політики.

Генетичний зв'язок із лінією дідової поведінки простежується лише в наявності небажання жити за правилами, виробленими існуючою політичною системою. Шляхи та методи боротьби персонажі обирають різні.

Роман Л.Коновича дає можливість простежити специфіку реалізації виокремлюваного В.Янівим у якості одного з джерел українського індивідуалізму інстинкту невизнання авторитетів.

Учені відзначають наявність безпосереднього зв'язку між поняттями "авторитет" та "соціальний інстинкт наслідування", оскільки йдеться про схильність до часткового чи повного дублювання окремих поведінкових механізмів особи чи групи осіб, які становлять авторитет [3, 228].

Найбільш масштабно проблема авторитету в "Темі для медитації" реалізується в поведінці Юра, онука баби Чакунки. Персонаж рішуче відкидає можливість вшанування авторитету будь-яких персоналій, пов'язаних із комуністичною ідеологією. Потрапивши до радянського Києва, Юр не приховує здивування масштабами політичної пропаганди серед студентів. Саме досягнення радянською владою статусу непохитного авторитету серед студентських мас стає причиною ведення персонажем виключно підпільної боротьби проти існуючого режиму.

Юр захоплений творчістю поетів-шістдесятників, уривки творів яких автор вводить у структуру роману. Проте Б.-І.Антонич, В.Стус, В.Симоненко становлять для персонажа авторитет у сфері літературної творчості. Наближениою до статусу авторитету є постать І.Дзюби. Юр швидко розчаровується в ньому через найменші вияви політичного конформізму.

Одним із основних джерел українського індивідуалізму, як риси національного характеру, є слабке виявлення соціального інстинкту, пов'язаного з визнанням авторитету на різних рівнях суспільного життя: "…українському народові не вистачає охоти шанувати авторитет. Брак визнавання авторитету одностайно підкреслює як поважний недолік українця, публіцистика. В науці до подібних висновків приходить історіософія" [3, 228]. Найбільш виразно ця тенденція знаходить вияв у громадсько-політичній сфері життя українців. Такі висновки В.Янів ілюструє подіями з історії політичного життя українців різних періодів.

Пошана до авторитетів, як статична риса національного характеру українців, на думку вченого, реалізується виключно у сфері родинного життя: "В початковій стадії розвою слідно пошанування авторитетів у відношенні до роду чи, зокрема, до матері, що знайшло свій вираз в усній словесності. Характеристичною рисою українців є дуже уважливе ставлення до старших у родині, а голова родини втішається великою пошаною; при цьому не помічається нахилу, щоб голова родини використовував цю пошану до деспотичного ставлення, як це, напр., має місце в росіян" [3, 229].

Саме представники родини, дід та баба, стають авторитетами для Юра. У Юровій родині пошаною та високим авторитетом користуються навіть давно померлі пращури. Так, протягом семи поколінь передаються сімейні оповіді про славетну представницю роду, яка жила ще в коліївщину й була, як і Чакунка, рожденною відьмою: "А то рід у них такий був. Казали старі люде, прабаба її [Чакунки] ще в Коліївщину відьмувала: гарна була як з ікони, а водилася з гайдамаками й на коні їздила, мов чоловік. Сильно ляхи її боялися, тож як зайняли тих коліїв у полон, то її закували в залізо, відвезли десь під Жашків та й спалили живцем. Гадали в селі, що вже не буде відьом у їхньому роду – аж через сім колін оця Чакунка на білий світ вродилася" [6, 48]. Ім'я цієї славетної прабаби не збереглося за плином часу, проте залишилася пам'ять про її повстанську діяльність.

Отже, для Юра авторитет Гайдамаччини як ідеальної форми національно-визвольної боротьби, пов'язаний насамперед із вшануванням авторитетів у родинній сфері.

Із проблемою визнання авторитету в українській національній психології, на думку В.Яніва, пов'язаний такий етнопсихологічний феномен, як традиціоналізм. Дослідник вказує на залежність ступеня вияву традиціоналізму від наявності індивідуалістичних тенденцій психологічній сфері: чим більшим є вияв індивідуалізму, тим гострішою стає проблема пошанування авторитетів. А традиціоналізм є нічим іншим, як вшануванням авторитетів в історичній ретроспективі [3, 228].

Отже, з цієї концепції випливає, що національний характер українців позначений низьким ступенем вияву традиціоналізму.

Проте В.Янів відзначає, що саме хронологічна віддаленість персоналій, подій, обрядовості дозволяє наскрізь індивідуалістичному у вчинках та помислах українцю визнавати та вшановувати авторитет інших осіб. Саме тому на українському ґрунті такими поширеними є культи померлих та минувшини. Віддаленість у часовій перспективі не викликає конфлікту між таким соціальним інстинктом, як небажання підпорядковуватися та необхідністю визнання авторитетів. Традиціоналізм забезпечує збереження національної ідентичності, оскільки підтверджує наявність генетичного зв'язку між носіями культурних, релігійних, політичних традицій різних історичних епох.

Проблема національних традицій, органічних для України, набуває в романі гострого звучання. Традиціоналізм, притаманний представникам Чакунчиного роду, реалізується в першу чергу в релігійному аспекті. Сама Чакунка та її онук Юр, як єдиний спадкоємець родинних цінностей, виступають носіями оригінальної системи релігійних цінностей, більшість із яких засвідчує зв'язок із києворуським періодом.

Елементи язичницьких вірувань для Чакунки та її онука становлять традицію, яка передається з покоління в покоління, не зазнаючи жодних трансформацій. Персонажі сприймають архаїчну релігійність як сталу систему уявлень, не маючи змоги пояснити їх. Так, на прохання Леляни пояснити певні аспекти язичницької моделі світобудови Юр відповідає, що "…так було спочатку світа…" [6, 116].

У "Темі для медитації" рід набуває рис незнищенного тривалого у часі й просторі утворення, позначеного статичними поведінковими стратегіями, закладеними на генетичному рівні. Саме тому автор не наділяє прізвищами персонажів, пов'язаних із реалізацією ідеї роду.

Ідея родового коду, своєрідної моделі поведінки, яка передається від покоління до покоління, є провідною в романі Л.Кононовича.

Існує три пари персонажів, які ілюструють цю тезу: баба Чакунка успадковує від прабаби не лише відьомську силу, а й дублює її вчинки; Стоян, як і його дід, має потяг до зради; Юр переймає бунтарський дух діда.

Стоян-старший свого часу зраджує Юра, бійця загону Лелюха, а Стоян-молодший доносить в органи КДБ на Юра, учасника дисидентського руху в 60-х роках ХХ століття.

Саме з реалізацією в романі ідеї родового поведінкового коду пов'язаний збіг імен персонажів, які групуються в пари. Ім'я Юр пов'язане з ідеєю родової помсти. Його останній носій, Чакунчин онук, відчуває зв'язок своєї місії з долею діда: "…я оце рік лежав у госпіталі – й увесь час думав над тим, як склалося моє життя... Аж додумався до того, що воно не могло скластися саме по собі, а пов'язане з долею тих людей, котрі вже пішли на той світ... тому що все на цім світі пов'язане! І життя мого діда якось перехрещується з моїм життям... хоч я й народився через двадцять п'ять років після його смерти!.." [6, 41]. Розповідаючи Юрові про діда, баба Лепестина відзначає: "Такий, як ти, був оце запеклий... нікому нічого не прощав!.." [6, 41].

Довершеність звучання ідеї нерозривного зв'язку поколінь роду з тенденцією до наслідування поведінкових стратегій на генетичному рівні досягається шляхом введення автором у твір напівмістичного мотиву повної зовнішньої ідентичності представників різних поколінь, пов'язаних кровною спорідненістю. Розкриття таємниці дідової загибелі здійснюється Юром саме завдяки повній ідентифікації його особи божевільною Вовчихою із постаттю Юра-старшого. Стара Вовчиха впізнає Юра, хоча раніше його ніколи не бачила, саме завдяки успадкуванню ним не лише елементів дідової поведінки, а й зовнішності: "– А ти не впізнаєш мене... еге, бабо?.. Вона витягла шию. Затим зненацька хрипко зойкнула і кинулася до нього…– Юру... ти... живий? Ти не вмер?! – Вона трясла його, і він бачив, як по щоках у неї течуть сльози… – Так то, значить, неправда була... вони не забили тебе отойді?... А хоч би трохи змінився... кожнісінька риска така ж! А я бач, стара вже стала... Казала ж я тобі... казала! Не вір, казала, тому обіяснику, урвителю отому, бо продасть він тебе! Що, неправда хіба? А ти сміявся, говорив: що ти, Франусю, таке балакаєш – се ж побратим найвірніший мій... він душу за мене оддасть! Було так, скажи? А він прийшов, прийшов... другого дня до мене прийшов, – да реготів, хвалився, як тебе вбивали... Тверда, каже, штучка була, цей мій друзяка! Ніяк не могли укоськати його, пса... цілісіньку ніч одстрелювався, що не підступиш! Чотири душі забив, і всіх прямісінько в голову... Реготів усе, реготів... Ну, що Франусю, питає, як я спровадив на той світ твою любов?" [6, 199].

Юр не зізнається Вовчисі у тому, що він не той, за кого вона його приймає. Натомість він, ніби перевтілюється у свого пращура, говорячи з нею від його імені.

Отже, Стоян-старший після вбивства Юрового діда намагається наблизитися до коханої жінки зрадженого товариша, проте Вовчиха ставиться до нього з неприхованою ненавистю. Стоян-молодший, зрадивши Юра, ставить за мету завоювати кохання Леляни, і вона стає його дружиною.

Роман Л.Кононовича "Тема для медитації" позначений високим рівнем заглиблення в українську етнопсихологію. Проблема індивідуалізму, як одної з найбільш яскравих рис національного характеру,

реалізується в творі у кількох аспектах: майновому, політичному, філософському. Багатопланове осмислення проблеми зумовило досягнення оригінальності та грунтовності в її розробці.

ЛІТЕРАТУРА

1. Костомаров М. Дві руські народності / М.Костомаров. – К.: Либідь, 1991. – 72 с.
2. Мейжис І. Індивідуалізм чи колективізм. Соціально-психологічний погляд на історію і політичну культуру України / І.Мейжис // Соціальна психологія. – № 6. – 2006. – С. 47-59.
3. Янів В. Нариси до історії української етнопсихології / В.Янів. – К.: Знання, 2006. – 341 с.
4. Лебон Г. Психология социализма / Г.Лебон. – М.: СПб, 1995. – 230 с.
5. Кривонос І. До джерел української етнопсихології / І.Кривонос // Педагогіка і психологія. – 2007. – № 2. – С. 119-125.
6. Кононович Л. Тема для медитації / Л.Кононович. – Л.: Кальварія, 2005. – 236 с.
7. Пахльовська О. Українські шістдесятники: філософія бунту / О.Пахльовська // Сучасність. – 2000. – № 4. – С. 87-102.

УДК 821.161.2-3(045)

ЖАНРОВО-СТИЛЬОВА СПЕЦИФІКА НОВЕЛИ А.КРУШЕЛЬНИЦЬКОГО "ПЕРЕД ВІД'ЇЗДОМ"

Новицька О.А., ст. викладач

Маріупольський державний університет

Стаття присвячена дослідженню жанрово-стильової специфіки новели А.Крушельницького "Перед від'їздом".

Ключові слова: жанр, стиль, нарис, новела, оповідання, фейлетон, мініатюра.

Новицкая О.А. ЖАНРОВО-СТИЛЕВАЯ СПЕЦИФИКА НОВЕЛЛЫ А.КРУШЕЛЬНИЦКОГО "ПЕРЕД ОТЪЕЗДОМ" / Мариупольский государственный университет, Украина.

Статья посвящена жанрово-стилевой специфике новеллы А.Крушельницкого "Перед отъездом".

Ключевые слова: жанр, стиль, очерк, новелла, рассказ, фельетон, миниатюра.

Novitskaya O.A. TO THE PROBLEM OF GENRE AND STYLISTIC MODIFIKATIONS IN "BEFORE DEPARTURE" OF A.KRUSHELNITSKY / Mariupol State University, Ukraine.

The article is dedicated to the interpretation of Anton Krushelnitsky's prose through the light of genre and stylistic peculiarities of the literature at XIX-beginning of XX c.

Key words: genre, style, sketch, novel, story, feuilleton, miniature.

На рубежі XIX-XX століть в українській новелістиці, як і в прозі загалом, відбулися якісні зміни, внаслідок яких вона набула нових рис. За зауваженням І.Денисюка, складність і швидкоплинність цього історичного періоду "у переломленні крізь призму темпераменту кожного автора сприяло виробленню певних жанрово-композиційних структур як основних типів і навіть жанрів малої прози з їх численними модифікаціями й новотворами" [1, 13].

Разом із цим не можна забувати, що від свого зародження до досліджуваного періоду й від початку XX століття до наших днів відбулася значна еволюційна трансформація жанрів малої прози, й сьогодні, на початку XXI ст. під назвами "фейлетон", "мініатюра", "нарис", "новела", "оповідання" ми розуміємо дещо інші, можливо більш конкретизовані дефініції.

З іншого боку, в означений період українська література, як і будь-яка інша європейська, позначена впливом модернізму, найпершими проявами якого були імпресіонізм і символізм. Серед дослідників питань жанру й стилю слід виділити таких науковців, як Ф.Білецький, О.Галич, І.Денисюк, Д.Наливайко, В.Фащенко та інші.

Творчість українських митців на межі XIX-XX століть більшою чи меншою мірою набувала ознак нового часу. Це стосувалося творів як визнаних майстрів слова: І.Франка, М.Коцюбинського, Лесі Українки та інших, так і молодих літераторів, серед яких і маловідомий у наш час, а точніше, маловивчений Антін